

Hanyalı Kâmî ve Edebî Kişiliği

İbrahim AKYOL*

Özet

Divan Edebiyatı'nın 18. yüzyıl sonu, 19. yüzyıl başlarındaki Girit'teki temsilcilerinden olan Yahya Kâmî 1773'de Suda kalesinde doğmuş, 1788'de Hanya'ya göç etmişlerdir. Döneminin medrese ilimlerini tahsil etmiş, uzun yıllar gümrük kâtipliği yapmış ve 1802'de İstanbul'a göç etmiş ve aynı yıl İstanbul'da ölmüştür.

Kâmî, yerel bir şair olarak kalmış, Türk Edebiyatı'nın bütününe kucaklayan bir özelliğe sahip olamamıştır. Divanı'nın 4 tane yazma nüshası bulunmaktadır. Bu durum şairin belirli bir çevrede tanındığını göstermektedir. Kâmî, Divan Edebiyatı'nın genel sanat anlayışına aykırı, zaman zaman bu sanat anlayışını zorlayan şiirler de yazmıştır.

Kâmî, aynı zamanda mutasavvıf bir şairdir. Kadirî tarikatı şeyhlerinden Mehmet Emin Kadiri'ye bağlanmıştır. Asıl etkilendiği şahıs ise Celvetiye tarikatı şeyhlerinden Salacıoğlu Mustafa Celveti'nin halifelerinden Nuri Efendi'dir.

Kâmî, Divan Edebiyatı'nın önde gelen şairlerinin divanlarını okumuş, bunlardan da en çok Nâbi, Nedim ve Nuri Efendi'den etkilenmiştir. Nuri'yi üstadı olarak görmekte, ondan hayranlıkla bahsetmektedir. Nâbî'nin hikemi tarzından etkilenmiş, bir gazelini tahmis etmiştir. Nedim'in sokağa açılan şiir anlayışından etkilenerek, sevgilinin cinselliğini ön plana çıkartan şiirleri de bulunmaktadır. Böylelikle Nuri'nin tasavvuf anlayışı, Nâbî'nin hikemi anlayışı ve Nedim'in sokağa dönük şiiri arasında bocalamış, yeni bir anlayış ortaya koyamamıştır.

Divan'ında 224 şiir bulunmaktadır. Şiirlerinin dağılımı şöyledir: Kaside: 24 (% 10.7),Gazel: 132 (% 58.9),Kıt'a: 42 (% 18.75),Nazm: 11 (% 4.9),Beyit: 2 (% 0.8), Mesnevi: 6 (% 2.6), Terkib-i bend: 1 (% 0.4), Tahmis: 5 (% 2.2), Muhammes: 1 (%0.4).

Kâmî; Adalar, Girit ve Hanya'daki Türk Edebiyatı, Türk sosyal ve kültürel hayatı için önemli bir şairdir.

ANAHTAR KELİMELER: Kâmî, Hanya, Divan edebiyatı, şair

---

* Yrd. Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümü, e-mail: iakyol18@karatekin.edu.tr

Kami From Hania and His Literate

Abstract

Yahya Kâmi, one of the representatives of Divan Literature in 18 th – 19 th century, was born in 1773 in Suda castle and moved to Hania in 1788.

He studied in medresse of that age, became a customs officer and he moved to Istanbul in 1802 and he died the same year in Istanbul.

Kâmi remained a local poet, but couldn't receive Turkish Literature wholly. There are 4 manuscripts of his Divan. This shows that the poet was known. Kâmi wrote poems contrary to the general idea of Divan Literature.

Kâmi was also a sufi poet. He was connected with Mehmet Emin Kadiri, a sheikh of Kadiri sect. Primarily, he was influenced by Nuri Ephendi, an assistant of Salacıoğlu Mustafa who is a sheikh of Celvetiye sect.

Kâmi read the divans of remarkable poets of Divan Literature and he was mostly influenced by Nabi, Nedim and Nuri Ephendi. He admired Nuri and considered him as a master. He was influenced by Nabi's hikemi method and made one of his gazel a tahmis. He was influenced by one of Nedim's manners "poem open to street" and wrote about the sexuality of a darling. Thus, he acted in a confused manner; Nuri's sufism, Nabi's hikemi understanding and Nedim's poetry open to street, but couldn't put forward a new understanding.

He has 224 poems in his Divan: The distributun of him poems is; Kaside: 24 (10.7%),Gazel: 132 (58.9%),Kit'a: 42 (18.75%), Nazm: 11 (4.9%),Beyit: 2 (0.8%), Mesnevi: 6 (2.6%), Terkib-i bend: 1 (0.4%), Tahmis: 5 (2.2%), Muhammes: 1 (0.4%).

Kâmi is an important poet for the Turkish Literature in Adalar, Girit and Hania and for Turkish social and cultural life.

KEY WORDS: Kâmi, Hania, Divan literature, poet

Giriş:

Girit adası, Doğu Akdeniz'in en büyük adalarından biri olup stratejik yönden de önemli bir mevkedir. Akdeniz'de kilit konumunda olan bu adaya, tarih boyunca birçok millet sahip olmak istemiştir. 17. yüzyılda uzun savaşlar neticesinde önce Hanya 1645'de, Girit'in tamamı ise 1669'da fethedilmiştir. Türklerin adayı alması ile beraber burada yoğun bir şekilde Türk kültürü yerleşmeye ve yaşamaya başlamıştır. Osmanlı döneminde Girit üç sancağa ayrılmıştır: Hanya, Kandiye, Resmo. Evliya Çelebi'ye göre Hanya'da 6 cami, Kandiye'de 18 cami, 71 mahalle mescidi,¹ 9 medrese, 9 mektep ve 17 tekke² bulunmaktadır. Şemseddin Sami'nin verdiği bilgiye göre de sadece Hanya merkezde 22 cami ve mescid, 6 tekke, gayr-i müslimlerle beraber toplam 13 mektep bulunmaktadır.³

Yaklaşık 250 yıl Osmanlı-Türk hâkimiyetinde kalan Girit'te bu kadar zaman içerisinde birçok şair yetişmiştir. Kaynaklar, bu dönemde yetişen divanı veya divançeleri bulunan şair sayısı hakkında farklı rakamlar vermektedirler.⁴ İşte bu şairlerden biri de 18. yüzyılın sonu, 19. yüzyılın başlarında yaşamış olan Hanyalı Kâmî'dir.

Kâmî'nin asıl adı Yahya olup; babası Hanya sancağına bağlı Suda kalesinde, Sultânî vakıflarında katiplik yapan Molla Evliya'dır.⁵ Molla Evliya hakkında bilgi veren kaynaklar “maarif ü ulûmda âlem-efrûz olmuştur” diye bahsederek onun ilmi ve irfanı ile şöhret bulduğunu kaydederler. Yahya Kâmî'nin 1187/1773'te Suda kalesinde doğmuştur. Kendisi Arapça bir kıta ile ve kıtanın son beytinde Kur'an-ı Kerim'den Kehf suresi, 10. ayetten iktibasla tarih düşürmüştür. Tarih kıtası şöyledir:

Yâ men du'â küllü mevlûdin 'inâyeteh

İğfir lenâ Rabbi ve'ktübâ ma'a's-sü'adâ

Va'qbel du'âi kemâ elhemte târihan

“E Rabbi hemmi' lenâ min emrinâ reşedâ”⁶ (1187/1773) (Tar/71)

¹Cemal Tukin, Girit, TDVİA, C. 14, s.88-89.

²Filiz Kılıç, “Giritli Divân Şairleri”, Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Kış-2004, s. 277.

³Şemseddin Sami, *Kâmusu'l-âlâm*, C. 3 (Tıpkıbasım) Ankara-1996, s.1919.

⁴İbrahim Akyol, *Hanyalı Kâmî ve Divânı*, GÜSBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara-2005, s. 11. Şiirlerin numaraları bu tez esas alınarak verilmiştir.

⁵Nûri Osman Hanyevî, *Girit Şairleri (Tezkire-i Şuarâ-yı Cezîre-i Girit)*, Haz. Orhan Kurtoglu, Ankara-2006, s. 87, Ahmet Sevgi, “Giritli Şairler” Selçuk Üniv., Fen-Edebiyat Fak. Dergisi, Konya-1994, s. 46, Filiz Kılıç, *a.g.m.* s.280.

⁶Ey her doğanın kendisinden inayet duasında bulunduğu Zât! Yâ Râb! Bizi bağışla. Bizi şehitlerle birlikte yaz. Bana (bu) tarihi ilham ettiğin gibi duamı da kabul et. Yâ Rabbi! Bize şu işimizden bir çıkış yolu hazırla.

Yahya Kâmî'nin ailesi hakkında fazla bilgi yoktur. Kâmî 1202/1787-1788'de Suda kalesinden Hanya sancağına göç eder. Hanya'da Kâmî; klasik medrese dersleri olan "sarf, nahiv, meânî, hikmet, ferâiz, hey'et ve beyan" gibi ilimleri tahsil etmiştir. Ölçme bilgisinde mahir olup usturlâb ve zîc hesaplamalarında usta olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanında hatt dersi de almıştır. Özellikle sülûs, ta'lik, nesih, dîvânî ve rik'ada üstad seviyesindedir.⁷ Kâmî'nin bu özellikleri şiirlerine de yansımıştır.

Yahya Kâmî 1202/1787-1788'de 15 yaşında iken Hanya'da gümrük katipliğine başlar. Gümrük katipliğinde 9 sene görev yaptıktan sonra Muharrem 1217/Mayıs 1802'de İstanbul'a göç etmiştir. Yahya Kâmî bir kasidesinde (K/22) Adalar'dan İstanbul'a Frenkli bir kaptanın kullandığı gemide yolculuk ettiğini, eş-dostunun hayır dualarıyla ayrıldığını, kendisinin ayrılırken çok ağladığını, Miknoz isimli bir şehirde 3-4 gün kaldıklarını, Koyun adalarında kurban adadıklarını, Bozca'nın (Limni) al bozasını içtiklerini söyler.

Hanyalı Kâmî'nin İstanbul'a göç ettikten sonraki hayatı hakkında bilgimiz yoktur. Ondan bahseden kaynaklar onun ölümü hakkında da kesin bir tarih vermemişlerdir. Ancak hocası olan Osman Nuri Hanyevî, divanındaki bir tarih kıtasında onun ölümünü şöyle anlatır:

Dirîgâ Hanyevî ser-defter-i kitâb-ı haţţâţân
Cenâb-ı Kâmî-i Yahyâ Efendi kim nihân oldu
Gelip İstanbul'a e mâh idi eyyâm-ı ârâmı
Uçup bülbül gibi pervâz edip murğ-ı cinân oldu
Ġarîb ü bî-kes ü maţ'un u maḡzûn olarak gitdi
Bilâ-şek ḡurb-ı Raḡmân'da nezîl ü mihmân oldu
Dedim ey Nürî bu mışrâ'la rihlet târiḡin böyle
"Şitâbân 'âzim-i bezm-i na'im-i câvidân oldu"⁸

Bu kıtadan anlaşıldığına göre, Hanyalı Kâmî İstanbul'a göç ettikten yaklaşık altı ay sonra 1217/1802 yılının bir kış günü vefat etmiştir.

Şiirlerinden anladığımıza göre Kâmî, 26 yaşında, Kâdirî tarikatı şeyhlerinden Mehmed Emin Kâdirî'ye bağlanmıştır. (K/7)

Bir deftere yaz tam ḡabîb ile muḡayyed
Ey Kâmi yigirmi altıda yoldaş yazıldık (G/73)

⁷ Bkz. Ahmet Sevgi, *a.g.m.* s. 47, Filiz Kılıç, *a.g.m.* s.280, Nürî Osman, *a.g.e.*, s. 88.

⁸ Abdullah Aydın, *Hanyalı Osman Nuri ve Divanı*, GÜSBE, Doktora Tezi, Ankara-2009, s. 1053

Daha sonra bu tarikatta iken Girit'te Celvetiye'nin önde gelen halifelerinden olan Osman Nûrî Efendi'den⁹ çok fazla istifade ettiğini öğrenmekteyiz.

Kâmî'nin Eserleri: 1. Dîvân:Kâmî'nin hayatı ve sanat anlayışı bakımından en önemli eseri Dîvânı olup bugün elimizde 4 adet nüshası bulunmaktadır. Bu nüshalar, Süleymaniye Kütüphanesi Ali Nihat Tarlan bölümü, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Çorum Hasanpaşa Kütüphanesi ve Ankara Türk Tarih Kurumu Kütüphanesinde bulunmaktadır.¹⁰

Dîvânda toplam olarak 224 şiir bulunmaktadır. Bu şiirlerin nazım şekillerine göre dağılımı ve oranları şöyledir: Kaside: 26 (% 10.8), Gazel: 132 (% 58.9), Kıt'a: 42 (% 18.75), Nazm: 8 (% 3,5), Beyit: 2 (% 0.8), Mesnevi: 6 (% 2.6), Terki-i bend: 1 (% 0.4), Tahmis: 5 (% 2.2), Muhammes: 1 (%0.4), Müseddes: 1 (% 0,4). Dîvânın gazeller kısmında 132 gazel olmasına rağmen her harften bir gazel bulunmamaktadır. Gazellerin harflere göre dağılımı şöyledir: Elif – 4, Be–3, Te–4, Dal–3, Ra–37, Ze–16, Şın–5, Kaf–7, Kef–3, Lam–3, Mim–14, Nun–9, He–12, Ye–12.

Kâmî Dîvânı'nda dikkat çeken bir nazım şekli de şudur: Tar/32. şiir kıt'a-ı kebîre nazım şekli ile yazılmış olup 19 beyittir. Bu kıt'anın 7. beytinde

Şâhibi kimdir diye şordum dil-i seyyâhdan

Vaşfi zımnında bugün eyledi [ol] tarh-ı gazel

diyerek bir gazel söylemeye başlar. Kıt'anın 8. beyiti:

Bir temelli bendesiyim ben o şâhîñ tâ ezel

Hâne-i hizmetde lâyıķ çün haţıl bağlarsam el

olup bu aynı zamanda gazelin matla' beytidir ve mukaffadır. Kıt'anın 12. beyti:

Hâne ber-düş-ı cihân dervîş-i seyyâhım velik

Kâmiyâ ben görmedim hiç böyle bir Zât-ı ecel

aynı zamanda gazelin mahlas beytidir. Daha önce Dîvân Edebiyatı nazım şekillerinden kaside içerisinde görülen tagazzül bölümü, Kâmî Dîvânı'nda bir kıt'a-i kebîre içinde bulunmaktadır. Bu durum, Kâmî'nin, Dîvân Edebiyatı nazım şekillerini de zorladığını göstermektedir.

Dîvânda 1'i Arapça olmak üzere 5 na't-ı şerif, Mehmet Emin Kâdirî'ye 1 medhiye, Osman Nûrî Efendi'ye 5 medhiye, Sami Paşa'ya 1

⁹ Bu konuda bkz. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatcı, Yaşar Aydemir, *Giritli Salacıoğlu Mustafa Celveti Divanı*, Ankara-2000, s.16–17.

¹⁰ İbrahim Akyol, *Hanyalı Kâmî ve Divanı*, GÜSBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara-2005, 429 s.

medhiye ve 1 gazelini tahmis, Zimmî İvlastu'ya 1 hiciv, Hanya halkına 1 hiciv, Kadı Ahmet Efendi'ye 1 hiciv ve 1 de lügaz bulunmaktadır. Dîvânda dikkat çeken en önemli unsurlardan birisi de tarih şiirleridir. Bu tarih şiirleri Hanya ve civarındaki yerleşim yerlerinin sosyal hayatını, insanlarını, bunların doğum ve ölüm gibi önemli olaylarını, yapılan bina ve fabrikaları, önemli kişilere verilen beratları göstermesi bakımından önemlidir. Dîvânda 41 adet tarih şiiri bulunmaktadır. Bu ise şiirlerin geneline oranla % 18,3 tür. Bu tarih şiirlerinden 7'si kaside, 2'si mesnevi, 2'si kıt'a nazım şekli ile yazılmıştır. Bunların 3'ü kelime tarih, 23'ü tam tarih ve 15'i ise ta'miyeli tarihtir. Dîvânda 1 mülemma kıt'a, 1 Arapça kaside (na't), 1 Arapça kıt'a, 1 Arapça gazel ve 1 Farsça gazel bulunmaktadır.

Kâmî Dîvânı'ndaki toplam 224 manzumeden 222 tanesinde aruzun 19 farklı kalıbı kullanılmıştır. Hece vezniyle 1 adet şiir yazılmıştır. Arapça bir kıt'anın veznini ise tespit edemedik. Kâmî'nin şiirlerinde kullandığı vezinler ile bu vezinlerin genel olarak Türk şiirinde kullanıldığı oranlar şöyledir:¹¹

Bahir Adı	Kâmî Dîvânı	Türk şiirindeki oranı
Remel Bahri:	%24.3	% 47.4
Hafif Bahri:	% 5.4	% 2.9
Mütekarib Bahri:	% 0.45	% 0.4
Müctes Bahri:	% 19.8	% 6.1
Hezec Bahri:	% 20.2	% 26.9
Recez Bahri:	% 0.90	% 2.2
Muzari Bahri:	% 26.5	% 13.1
Kâmil Bahri:	% 0.45	--

Görüldüğü gibi, Kâmî Dîvânı'nda kullanılan vezinlerle, Türk şiirinde kullanılan vezinlerin oranları arasında farklar bulunmaktadır. Özellikle Remel, Hafif, Müctes, Recez ve Muzari bahirlerindeki oranlar, birbirinin iki katı olabilecek seviyededir. Bu durum Kâmî'nin, Dîvân şiirinin genel çerçevesini vezinde de zorladığının göstergesidir. **2. Mektupları:** Yahya Kâmî'nin mektupları, Ankara Türk Tarih Kurumu Kütüphanesinde Y-170

¹¹Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Ankara-1994, s.338-340. Ahreb kalıbı ile rubailer yazılır. Bunun oranı kaynakta belirtilmemiştir. Basit bahir Arap şiirinde kullanıldığı için bu tabloya alınmamıştır. Türk şiirinde kâmil bahri ile yazılan şiirler yüzdelik dilime giremeyecek kadar az olduğu için onlar da bu tabloya dâhil edilmemiştir.

numarada kayıtlıdır. Mektupların başında da “Erbâb-ı şî’r ve inşânîñ ser-bülendi kemâletlü öayâiyetlü merôûm Kâmî Yaóya Efendi’niñ bu haúîr-i kemter Nûrî-i efgara irsâl buyurdıkları teðâkiri-i belââat-güsterleri âûretleridir.” ifadesi yer almaktadır. Eserde Yahya Kamî Efendi’nin Osman Nûrî’ye yazdığı çeşitli uzunluk vekısalıklarda toplam 39 mektubun sureti bulunmaktadır. Bunlardan 22 tanesi başlıklı, 17 tanesi başlıksızdır. Ayrıca Reyhâni Efendi’ye yazdığı bir mektup (Yaprak: 21b-a), Hakkı Paşa’ya yazdığı bir mektup (Yaprak: 22b-a), Dîvân Kâtibi El-Hac Mustafa Rif’at Efendi’ye yazdığı uzunca iki mektup (Yaprak: 22a-26a) “Kiriâoşerni nâm ûabîbiñ iltimâs u recâsıyla icâzetnâmesine ‘alâ ûarîûi’t-terceme leûâif-gûn şeró olaraú yazılan dîbâce şeróidir” başlıklı bir icâzetnâme örneği (Yaprak: 26a-28b) Şakir Ađa’ya yazılan iki mektup (Yaprak: 29b-a) da bulunmaktadır. Mektupların tamamı 29 yaprak olup rik’a hattıyla yazılmıştır. Müstensihinin kim olduğu konusunda bir kayıt yoktur.

Kâmî’nin Edebî Kişiliği: Eski Türk Edebiyatının temel kaynaklarından biri olan tezkirelerde dîvân şairlerinin “büyük, küçük, orta” veya “birinci derece, ikinci derece” gibi kavramlarla değeriendirildikleri görölmektedir. Birinci derece şairler, üstat tanınmış, herkesin hayranlığını kazanmış, şiirlerine nazîreler yazılmış ve bir şair hakkında kullanılabilecek her türlü sıfatlarla övölmüş şahsiyetler, ikinci derece şairler ise, sanat değeri yüksek olmamakla beraber halkın ortak zevkine seslenen, çok kimse tarafından beğenilen şiirler yazmış kişilerdir.¹²

Yahya Kâmî bilinen tezkirelerde yer almayan bir şairdir. Osman Nûrî Efendi, yazdığı Risâle-i Tezkiretü’ş-Şuâra’sında Kâmî’nin şiirinden bahsederken “... her âazel-i ra’nâları reşk-âver-i şu’arâ-yı zaman” diyerek zamane şairlerinin onun güzel gazellerini kıskandığını söylemektedir. “Naôm u inşâları ââyetle rengîn ü öûb ve öüsn-i edâ vü i’câz-ı kelâm-ı pür-me’ânîleri merâûb”¹³ olduğunu, nazım ve nesirlerinin gayet hoş ve latif, tarzı güzel ve akıcı, mana dolu sözlerinin herkes tarafından rağbet gördüğünü belirtir. Ahmet Sevgi¹⁴ ve Filiz Kılıç¹⁵ genel olarak Giritli şairleri başarılı görmezlerse de, Sevgi, Kâmî Efendi için “Âsâr-ı şâirânesi mütâla’aya şâyân şeyler olup âtfideki gazel cümle-i âsâr-ı bergüzîdesindendir” der ve şairimizin şu gazelini verir:

Görenler gerdenin ol âfetiñ kâfûrdur derler

Bağanlar sînesin âyîne-i billûrdur derler

¹²Ahmet Mermer, *Vecdi ve Dîvânçesi*, Ankara-2002, s.12.

¹³Nûrî Osman Hanyevî, *a.g.e.*, s. 89.

¹⁴Ahmet Sevgi, *a.g.m.*,s.46-47.

¹⁵Filiz Kılıç, *a.g.m.*,s. 280.

Uzağdan seyr edenler der ki nâr-ı Tûr-ı behcetdir
Tağarrub eyleyenler tâb-ı rûyın nûrdur derler

Dem-i 'Îsâ gibi cân-bağş olur ünsiyyeti ammâ
O şâhîñ bilmeyenler ülfetin mağrûrdur derler

Hemân 'ayyaşlıkla çıkmasın bir kimsenin nâmı
Görülse çeşmi hâb-âlûd-ı gam mağmûrdur derler

Görüb 'âlem nuğûd-ı eşk-i çeşmim vefretin Kâmî
Fağîr-i dil-ğarâbı zâhirâ ma'mûrdur derler(G/15)

Kâmî'nin gazeller ile diğer nazım şekillerinde yazdığı şiirleri karşılaştırdığımızda, gazel tarzında daha başarılı olduğunu görülmektedir:

Tağammül et sitem-i yâre başı taş ede gör
Dili pür-âteş ü çeşmi hemîşe yaş ede gör

Bu her zaman ele girmez gönül ne şaklırsın
Nüğûd-ı eşkiñi şarf eyleyip ma'âş ede gör

Fedâ-yı cân imiş muğteza-yı 'aşk çün kim
Eger ki 'âşık-ı şâdık iseñ şavaş ede gör

Başîñ açıksa o mekkâr-ı zülf ile başa çık
Gönül gönül edemezsin gel ört baş ede gör

Dü çeşm-i ter buña şâhid ki 'aşka dil-zedesin
Ne ketm edersin a Kâmî gel imdi fâş ede gör (G/25)

Kâmî'nin gazellerinde bîkr-i mazmûn diyebileceğimiz yeni ve orijinal manalara da rastlamaktayız. Kıyamete kadar aşk yolu pâydâr olacaktır. Bu aşk yolunun kaldırımları âşıkların cesetleri ile döşenmiştir.

Tâ haşr- râh-ı 'aşk nola pâydâr ise
Ecsâd-ı 'âşıkân döşeli kaldırımlıdır (G/31/3)

1. Kâmî'nin Kendi Şiiri Hakkındaki Görüşleri

Şair, kendi şiirlerine güvenmekte ve onlarla övünmektedir. Bundan dolayı kaleminden çıkan eserleri "Seb'a-i mu'allaka"ya benzetir. Muallaka-i

Seb'a; İslam'dan önce Arap şairlerinin beğenip Kâbe duvarına asdıkları meşhur 7 kasidedir. Şair Muallaka-i Seb'a'ya benzettiği şiirlerini, gökyüzü kemerine asılmasının daha uygun düşeceğini söyler.

Ta'lik olursa tâk-ı sipihre sezâ olur

Çün seb'a-i mu'allaka âşâr-ı hâmemiz (B/1/1)

Kâmî'nin şiirlerini, yeni yetme çelebiler beğenirse de herkes beğenmektedir.

'Âlem velev begendi behey Kâmi nazmını

Ol tâze nev-heves çelebiler begenmez e (G/111/7)

O, kendisinin şairlik kabiliyetinin Allah'ın bir ihsanı olduğunu, kaleminden çıkan şiirlerin en büyük sanat sahibi olan Allah'ın (Sâni') bir feyzi olduğunu belirtir.

Luţf-ı Haq'dandır bu tıfl-ı tab'a ta'lîm-i suhan

Kâmiyâ eş'âr-ı kilim feyz-i Şâni'dir baña (G/4/5)

Kâmî, kendi gibi bir âşık-ı sâbirin Hanya'da bulunmadığını söyler. Kendinden "şâir-i sâhir" diye bahsederek, bir güzelin saçını ne zaman vafsetse elindeki kalemin büküm büküm olacağını söyler.

Benem ol şâ'ir-i sâhir ki ne dem vaş etsem

Bir bütûn zülfünü pîçide olur elde kalem (TB/X/2)

Kimi zaman levendâne gazeller söyler, kimi zaman da can bağışlayan yeni gazeller yazarak bunların dîvânın başına yazılmasını ister.

Kâmiyâ bu gâzel-i nev-eşer-i cân-perver

Kayd olunsun yine 'ünvân-ı ser-i dîvâna (G/118/5)

Kâmî'nin gazeli su gibi akıcıdır. Seher vakti gül bahçesinden kopmuş bir taze yapraktır.

Ne der bu nev-gâzel-i âb-dârıma Kâmî

O verd-i ter ki seher gülsitândan kopmuş (G/71/7)

Şair, Allah'tan taze şiir ile kendini seçkin bir kimse yapmasını diler. Kâmî'nin kalemi, bu şiir ile övünür. Ancak şair bununla övünmemesini, bu yolda gazel söylemenin hüner olup olmadığını bilmediğini söyler.

Tefâhur etme nazım ile hâme-i Kâmî

Bu güne tarh-ı gâzel bir hüner midir bilmem (G/91/7)

Kâmî'ye göre şiir, gülün suyudur ve süslüdür. Sevgilinin kırmızı yanağı adeta şiirdir. Bu şiir, belağat imbiğinden tekrar tekrar damıtılmıştır. Bu da sevgilinin kırmızı yanağının süsü olmuştur.

Zibâ ola böyle gerek âb-ı gül-i eş'âr
İnbîk-i belâgatda muқаttar ola tekrâr
Ey Kâmi sezâ eyleseler zîver-i ruhsâr
Şemm eyleyen erbâb-ı hüner eylemez inkâr
Ey Sâmi gül-âb aқdıđını kilk-i terimden (Muh/27/5)

Şair en sonunda Arapça yazmış olduğu bir gazelde; hicivden, boş sözden, gazelden ve şiirden Allah'a tövbe etmektedir.

Estağfirullâh min hicvin ve min 'abeşi
Estağfirullâh min şi'rin ve min gâzeli (G/132/5)

Şiirde, üstad olarak kabul ettiği Osman Nûrî Hanyevî'yi taklit ettiği anlaşılmaktadır. O, şiir anlayışını ortaya koymak yerine şiiriyle övünmeyi tercih eder.

2. Kâmi'nin Şiirlerinde Mahallîleşme Özellikleri

Yahya Kâmi'nin yaşadığı dönem, 18. yüzyılın sonları ile 19. yüzyılın başlarıdır. Bu dönemde dîvân şiirinin parlayan son yıldızı Şeyh Gâlib'den (ö.1799) daha büyük bir şair gelmemiş, Dîvân şiiri de ilerlemesine devam edememiştir. Yahya Kâmi böyle bir zamanda yaşamıştır. Onun şiirlerinde döneminin ve taşra şartlarının özellikleri görülmektedir. Kâmi'de, Dîvân Edebiyatı'nın genel sanat telakkisinin dışına çıkan beyitlere de rastlanmaktadır. Tespit edebildiklerimizin başlıcaları şunlardır: Sevgili, âşığına yarım tebessümle nâz eder, ayrıca zaman zaman köyünden âşığına selam bile gönderir. Dîvân Edebiyatı'nda sevgili vefasızdır. Kâmi'nin şiirlerindeki sevgili tipinde bazen vefa da görünür. (G/126/2) Kimi zamanda âşık visâle erer, böyle şeyler ise sevgilinin şanına yakışmaz.

Üftâdeler firâkde 'âşık vişâlde

Ol şûha böyle şeyn ise düşmezdi şânına (G/109/2)

Dîvân Edebiyatı'nda âşık ve rakip daima birbirleriyle mücadele ederler, ikisi de sevgiliye kavuşmak ister. Buna rağmen -özellikle âşık- bir türlü kavuşamaz. Zira visâl aşkı öldürür. Kâmi Dîvânı'nda zaman zaman bu anlayışa aykırı durumlarla da karşılaşırız. Sevgili dün gece rakibe gittiyse bu akşamda âşığın meclisine gelecektir. Ağyar elemini çekmeye artık gerek yoktur, çünkü zevk ve safâ günleri artık âşığındır.

Ağyâr elemin çekme bugün ey dil-i pür-derd

Gel zevk u şafâ eyle bu eyyâm bizimdir (G/26/3)

Bir beyitte sevgiliye, hem âşık hem de ağyar kavuşur. Âşık da boşuna onun derdini çekmiş olur.

Çalmadı ağıâr u ‘uřřâkıñ biri maırûm-ı vaş

Ben hemân kâfir seniñ bî-hûde çekdim derdiñi (G/128/4)

Sevgilinin özelliklerinden birisi de onun mahcup bir kişi olmasıdır. Ona mahcupsun dedikçe o da başını öne eğer (G/90/1) . Sevgilinin konuşması peltektir. Onun pelteklili diline tatlılık verir.

Çutup da her ne deñli feşâhat lezîz ise

Lüknet o deñli verdi halâvet lisânına (G/11/2)

Sevgilinin mahcup bir kişi olması ve dilinin peltek olması Dîvân şiirindeki sevgili tiplemesinin dışında olan özelliklerdir.¹⁶

Kâmî’nin şiirindeki kelime kadrosunu da incelediğimizde, kullandığı kelimelerde de mahallî özelliklerin olduğunu görmekteyiz. Kimi zaman müstehcen (Hic/18, Hic/19, Hic/20, Tah/23) kimi zaman da müstekreh (Hic/20, Tah/23, G/28) diye adlandırılacak olan ifadelerin zaman zaman yoğunlaşması Kâmî’de bir özellik halini almıştır.

Mîr-i beste ki kenef penceresidir gûyâ

Boğ şifat çehre-i bed-manzarasıdır gûyâ(Hic/19/1)

Sevmeyen tâzeleri her țarafı eksikdir

‘Iyş u ‘ışret eden onlarla seg oğlu segdir(G/28/1)

Kâmî’nin şiirlerinde, konuşma ağızında olan mahallî söyleyiş özelliklerini de görmek mümkündür. De, be gibi ünlem edatlarıyla yazılan şiirleri bulunmaktadır. (G/95/4-5, 100/5)

Yetiřeydiñ hele çocukluğu vaştinde amân

De göreydiñ o hař-âver güzeli gömleksiz (G/61/4)

Be gönül âh-ı raķîbimde nihâl-ı tâze

Yaķayım mı nideyim acırım âh etsem pek (G/81/2)

111. gazelin tamamı 7 beyit olup, yörenin konuşma özelliğini yansıtır. Beyit sonları ünlem edatı ile bitmektedir.

Çânâ hemân cefâ edegör dil uşanmaz a

İşlanmış üzre yağsa da bârân gücenmez e

¹⁶Cemal Kurnaz, *Halk ve Dîvân şiirinin Müşterekleri Üzerine Denemeler*, Ankara–1990, s. 117–123.

Kâlâ-yı hüsünü ne kaçırdıñ a yâd-gâr
Gümrükde bir bakılmağ ile örselenmez e

‘Âlem velev begendi behey Kâmi nazmını
Ol tâze nev-heves çelebîler begenmez e

3. Kâmî'nin Etkilendiği Şairler

Kâmî, bir çok kişiden etkilenmiştir. Bunların başlıcaları Nûrî Efendi, Nâbî, Nedim, Zihni Efendi, Sami Paşa vs.dir. Bunlardan özellikle tasavvufî alanda Nûrî Efendi'den, hikemî alanda Nâbî'den, şuh ve coşkulu olmasından dolayı Nedim'den etkilenmiştir.

Yahya Kâmî'nin sanatında en çok etkilendiği kişi hiç kuşkusuz Hanyalı Osman Nûrî Efendi'dir. Bir dîvân sahibi ve Salacıoğlu Mustafa Celveti'nin halifelerinden¹⁷ olan Nûrî Efendi şiirde önemli bir kişidir, tezkirelerde yerini almıştır.¹⁸ Dîvânında Nûrî Efendi'den övgüyle bahseden Kâmî, ona şiirini arz etmekten hayâ eder. Şiirde üstadı Nûrî'nin peşinden gitmek ister. Nûrî Efendi'nin şiirini överek onun sözlerinin şimşegi ile diğer şairlerin şiirleri yok olur.

Allah bilir hayâ ederim ‘arza nazmımı
Medhiñle bulmasaydım efendim fûrû-bihî (K/10/9)

Sühan-ı Nûri-i üstadıma pey-rev olsam
Berğ-ı elfâzım ile hırmen-i a'dâ tutuşur (G/21/6)

Kâmî, Nûrî Efendi'nin dîvânını okumuştur. Ondandır övgüyle bahsederken, Nûrî Efendi Dîvânının nâdir bir cevher, şiirinin ise her sayfasının övünç kumaşı olduğunu söyler. Hatta övgüde daha ileri giderek Sâib, Nâbî ve Fehim gibi şairlerin bunun benzerini söylemediklerini ifade eder. Bu gazeli şöyledir:

Dîvân değil bu [ol] gevher-i nâdirdir
Her şafha-i nazmı kâle-i fâhirdir

Böyle eşeri görüp dem-i ‘Îsâ’yı
Vaşf eyleyenı direm kim ol münkirdir

Billâh ne Şâib ü ne Nâbî ne Fehim
Mişlin demedi bu bir ‘acâyib sırdır

¹⁷Kurnaz, Tatçı, Aydemir, *a.g.e.* s. 16

¹⁸Abdullah Aydın, *a.g.t.*, s. ii

Nuḡ edene böyle mu‘ciz efsûnla ben
Şâ‘ir diyemem yâ câzu yâ sâhirdir

Hâḡ Nûri Efendimi mu‘ammer etsin
Bu ‘aşırda Kâmiyâ ferîddir birdir. (G/44)

Bazı gazellerine de nazîreler yazmıştır. Dîvân’daki 94. gazel, 12. kaside nazîre, 23. şiir ise Nûrî Efendi’nin bir gazelini tahmistir. Bilindiği gibi Nûrî Efendi mutasavvıf bir şairdir. Kâmî Dîvânı’nda tasavvufi unsurlar görmekteyiz. Kendisi her ne kadar mutasavvıf olsa da Yunus Emre, Fuzûli, Şeyh Gâlib gibi şiirlerinin tamamında veya çoğunda yoğun bir tasavvufî dokuyu görmek mümkün değildir. Onun şiirlerinde tasavvuf bir kültürel unsur olmaktan öteye geçememiştir.

O pîr-i mey-fürûşuñ düşmeyen ayağına zâhid
Diyâr-ı ‘aşka pâ başmaz velâyet n’olduğın bilmez(G/63/3)

Kâmî’nin etkilendiği bir başka şair de Nâbî’dir. (ö.1712) Devrinin şeyhu’ş-suarâsı olan Nâbî, Türk Edebiyatında hikemi tarzın kurucusu, ince bir uslûp ve güçlü bir ifade ustası nitelikleriyle kendinden sonra yetişen – hemen hemen- bütün klasik şairlerimizi etkilemiştir. “Nâbî gibi söylüyor” deyimi, adeta bir atalar sözüne dönüşmüştür.¹⁹ Kâmî de 18. yüzyılın bu kudretli şairinden etkilenmiş ve bir gazelini tahmis etmiştir.

Dâm eyledim o kebg-i sebük-seyre varımı
Etdim nişâr-ı dâne dil ü cân-ı zârımı
Şayd eyledim bu lu‘b ile âḡir o yârımı
Râm eyledim niyâz ile ol şîve-kârımı
Şeh-bâz-ı dest-i himmetim aldım şikârımı
...
Taḡrîr-i iştiyâḡ edicek kilik-i bî-nevâ
Ağzı şulandı ḡasret-i vuşlatla Kâmiyâ
Raḡbü’l-lisân zıkr olup eyler du‘â şenâ
Zerrîn kalemle yazsa sezâ mihr Nâbiyâ
Tâḡ-ı sipihre bu ḡazel-i âb-dârımı (Tah/26)

Kâmî Dîvânı’nda Nâbî’nin etkisiyle yazılmış gazellere de rastlamaktayız.
Nâbî;

¹⁹Abdülkadir Karahan, *Nâbî*, Ankara-1987 s. 218.

Bir devlet için çarha temennâdan usandık
Bir vasl için ağyâra müdârâdan usandık²⁰

derken aynı şekilde Kâmî de şöyle demektedir:

Zehr-âb-ı eşk-i firkat u hasretle kanmışız
Bir zevk için bu denli cefâdan usanmışız (G/64/1)

Özellikle nasihat veren, içinde bulunduğu zamandan şikâyet eden gazellerin yanı sıra hikemi beyitleri bulunan şiiirleri de görölmektedir.

‘Âşık olan zamânede bî-kes ğarîb olur
Hem-râz edinmege oña yok bir ğabîb olur

Esrâra maĥrem olmaĝa şâyeste mün‘adim
Yok yere ehl-i derd hemân nâ-şekîb olur

Mihrâb-ı şıdk u sırra tırur bir imâm yok
Ebnâ-yı dehr şimdi müezzin ğaĥîb olur

Şâdıĥ kıyâs eylediĝiñ bî-vefâ çıkar
Bilmem ne ğâldir bu ne sırr-ı ‘acîb olur

Derdiñ de varsa söyleyemezsin kimesneye
Açsañ döner de soñra saña bir raĥîb olur

Rûy-ı ğafâdan âh edip esrârını açar
Ba‘zısı ‘arz-ı şıdk ile ebleh-firîb olur

Ümmîd-i merhem ile şaĥın açma dâĝıñı
Buĥrât olursa şanma saña kim tabîb olur

Kâmî metâ‘-ı râzıñı açma şaĥın şaĥın
Ĝâretlenip dükânçe-i dil bî-naşîb olur (G/35)

Deryâ-yı bî-kerân-ı ĝam-ı ‘aşĥa talmışız
Âĝûş-ı fikre cevher-i cânânı almışız

Şimdi ne fehm-i luĥf u ne idrâk-ı cevri ider
Seyyâĥ-ı ‘aĥlı cânib-i sevdâya şalmışız (G/53/1-3)

Yahya Kâmî, devrinin ileri gelen şairleri yanı sıra önceki asırların üstad şairlerini de okumuş onlara nazîreler yazmış, tahmisler yapmış ve onların etkisinde şiiirler de yazmıştır.

²⁰ Abdulkadir Karahan, *a.g.e.*, s.132.

Kâmî'nin şiirlerinde etkilendiği diğer önemli şair de Nedim'dir.(ö.1730) 18. asrın başlarında yaşayan bu kudretli Dîvân şairinin, şuh, neşeli, daima sevgiliden bahseden, eskilerin “perde-bîrûn” kelimesi ile ifade ettikleri açık-saçık sözlerle şiirler yazan tarzı²¹, Kâmî'yi de etkilemiş, Nedim'in meşhur “kâfir” redifli gazelini tahmis etmiştir.

Seniñle söylemişler sen şeh-i şâhân mısın kâfir
Yağud şâhib-ğurûc-ı ân mısın hâkân mısın kâfir
Kıyarsın cânâ bî-pervâ 'adûy-ı cân mısın kâfir
Tağammül mülkünü yıkdıñ Hülâgû Han mısın kâfir
Bütün dünyâyı yaqdıñ âteş-i sûzan mısın kâfir

Hevâ-yı kâkülüñle ol zamân kim Çîn'e gitmişdim
Gezip bî-'aql u sergeşt-i sevâd-ı a'zam etmişdim
Esîriñ Kâmi gibi tâ Firengistân'a gitmişdim
Nedîm-i zârı bir kâfir esîr etmiş işitmişdim
Sen ol cellâd-ı dîn ol düşmen-i îmân mısın kâfir

Nedim, büyük bir beşeri aşk şairidir. Onun coşkun, zarif ve ateşli şiirleri, her güzelde bir başka tad arayan aşkları ve bu aşkların sevgilileri için söylenmiştir. Şiirlerindeki açıklık ise Venüs heykelindeki açıklık gibi, sanata ve sanatkârına karşı hayranlık duyguları uyandırır.²²

Açmış oldum sînesin bir kere ârâm ü sükûn
Sîneden bilmem ne hâlettir girîzân oldu hep

Olmadı tenhâca bir işret çemende yâr ile
Üstüme göz dikti nergisler nigezbân oldu hep

Gerdeninden sînesinden bûseler etmişti va'd
Cümlesinden neyleyim kâfir peşîmân oldu hep²³

...

O sîm-endâmı aldık halka-i âgûşa bir kerre
O elmasın hele zîb-i nigîn-dan olduğun gördük

Niyâz u nâz u nûş u bahş u ibrâm-ı kenâr u bûs
Bu gün meclisde zevkin böyle tûfan olduğun gördük²⁴

²¹ Hasibe Mazıoğlu, *Nedim*, Ankara-1988, s.50.

²² Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul-1971, C. 2, s. 757.

²³ Muhsin Mâcî, *Nedim Dîvânı*, Ankara-1997, s. 277.

²⁴ Muhsin Mâcî, *a.g.e.*, s. 305.

Nedim'in böyle anlattığı sevgili için Kâmî de şöyle der:

Şeb-i ğam görmese ermez kişi şubh-ı vaşla
Ne çeker mâhını âğuşa alınca hâle

Zevki onuñla bulur kûşe-nişin-i vahdet
Var mı bir hem-dem-i bezm-i ğam olur çün nâle(G/115/2-3)

O bâdem gözlü dilber kızcağızla fındık oynaşdık
Gülüşdük oynadık bilmem neler etdik falan fıstık
(G/74/1)

Yetişeydiñ hele çocukluğu vaktinde amân
De göreydiñ o haţ-âver güzeli gömleksiz (G/61/4)

Kâmî özellikle sevgili tiplemesinde Nedim çizgisini takip etmeye çalışmıştır. Nedim'deki coşkun, zarif ve ateşli şiire karşın, Kâmî de sevgilinin cinsiyetini ön plana çıkartan şiirler yazmıştır. Adeta sevgilinin vücudunu kelimelerle resmetmiştir. Bu durum Kâmî'de genel bir özellik arz eder.

Sîne gûyâ ki haram bağçecigimiş gülün
Şulamışlardı gül-âb ile zemînin her sû

İki pistân arası âb-ı hayât evleşimiş
Sebze bitmiş o havâlîde kıyâs eyleme mû

'Anberîn dâireciklerle o pistâncıklar
'Aynı yâ şâfi ile damğalı kurş-ı tenzû

Sâgar-ı mey memeler dâne-î habâb-ı dilber
Mezeciğ yâhûd iki yumuşacık şeft-âlû

Şanma pistân ısırıp emdi nigâh-ı hasret
Çan oturmuş iki cânibde kabarmış pehlû (K/16)

Görüldüğü gibi Kâmî şiirlerinde, Nûrî, Nâbî ve Nedim'den yoğun olarak etkilenmiştir. Şairimizin tasavvufî alanda Nûrî Efendi'den, öğretici ve hikemi tarzda Nâbî'den, mübtezelliik konusunda Nedim'den etkilenmesi dikkat çekmiştir. Böylece Kâmî'nin bu üç özellik arasında bir gel-git yaşadığını, bunun hayatına ve şahsiyetine de yansıdığını belirtmeliyiz.

4. Dîvândaki Atasözleri ve Deyimler

Kâmî Dîvânı'nda birçok atasözü ve deyimle karşılaşılır. Bunlar, ifadeyi kuvvetlendirmek için tenasüb, benzetme, tezat ve tevriye gibi sanatları içinde barındırmaktadır.

Meselâ şu beyitte “itibar için toprak gibi tevazu sahibi olmak” anlamında bir deyim kullanılmıştır.

Biz hâki ihtiyâr edip o kaldı yoħsa biz

Mihriñ bu vech ile sebeb-i irtifâ'iyiz (G/67/3)

Yeniden âdeta can vermek anlamında “canını suvartmak” deyimini kullanılmıştır.

Dil teşnelendi tâbiş-i ruhsâr-ı yâr ile

Ey sâķi bâde-i ter ile cânımı şuvart (G/9/4)

Özellikle fütüvvet ehli arasında çok sık kullanılan ve dervişlikten geçme bir söz olup kanaatı ifade eden “Dervişin olur dilde niyâzi elde piyâzi”²⁵ deyimini Dîvân'da yer almıştır.

Ėamzeñ oķu dile geķer ötürsem niķin

Geķmez saña bizim de niyâz u piyâzımız (G/59/5)

Kâmî Dîvânı'nda tespit edebildiğimiz deyim ve atasözleri şunlardır: Aç gözlü olmak (K/15/2), açık göz olmak (G/131/4), afeti ayartmak (G/9/2), aķız çiğnemek (G/111/4), aķzı sulanmak (Tah/26/5), âlemin kapatması (G/23/3), alın teri (G/22/5), ayak uzatmak (G/23/2), babalık eylemek (G/40/1), bâde terletmek (G/96/1), baş etmek (G/25/4), başı önünde olmak (G/38/3), başı taş etmek (G/25/1), bel bükme (G/59/3, 90/3), bel vermek (Tar/32/9), belde kemer bağlamak (G/41/5), benim hanem senin hanen (G/74/4), bir içim su (G/55/4), bir lokma bir hırka (G/69/4), burnu dik olmak (G/28/3), buz kesilmek (G/124/6), canını suvartmak (G/9/4), ciğer köşesinden ayırmak (Tar/45/2), çıkmaz sokak olmak (G/83/6), çok su götürmek (TB/II/8), dâne-i zâdını öğütme (G/10/7), deli fişek (G/16/2), dilde niyâz elde piyâz (G/59/5), dile gelmek (G/41/3), dilinde tüy bitmek (G/131/1), dolap kurmak (G/90/2), dualıķı ele yetmek (G/121/3), düş eylemek (G/51/1), dünya yıkılsa (G/17/2), elde bir (G/19/1), ele girmek (Mes/21/22), etek çekmek (G/14/2) falan fıstık (G/74/1) farz eyle (G/42/7), felfes olmak (G/59/8), fis çıkmak (K/18/7), fitil gibi sarhoş olmak (G/52/3), geceyi gündüze katmak (TB/IV/10), göbegi düşmek (K/16/19), göz göz etmek (G/87/3), göz kulak olmak (G/83/3), gözden düşürmek (G/81/3), gözü yaş etmek (G/25/1), gözünü ürkütme (G/131/4), harf atmak (G/61/5), harf-i hâlel atmak (G/39/5), hay u hûları kesmek (TB/VI/10), hay u huy etmek (G/12/8), hây u

²⁵ Ali Torun, *Türk Edebiyatında Türkçe Fütüvvet-nâmeler*, Ankara-1998, s.506.

huy (G/60/4), içini karartmak (G/9/3), iflâs-ı çâñ çalmak (K/18/9), iğne deliğinden geçmek (G/80/5), kana kana içmek (G/95/2), karnı geniş olmak (K/15/16), kemiğe dayanmak (N/3/2), kırılmış kabak olmak (G/83/1), kıyameti kapıya getirmek (G/8/5), kollarını kabartmak (G/9/5), kolu kapmak (G/29/4), kulak asmak (G/119/7), kurum bağlamak (K/9/8), kuyruk salmak (G/75/2), kül öksüzü (Kt/5/2), külah eylemek (G/105/2), küleh eylemek: (K/15/12), lutfâ mazhar olmak (G/8/6), oldum olasıya (G/72/1), oltaya çıkarmak(TB/V/1), oltayı yutmak (G/10/4), pençe tutuşmak (G/20/1), renk atmak (G/45/3), seg oğlu seg (G/28/1), senin gibi güzele kurban olmak (G/95/5), sineği ürkütmek (G/10/1), sözü kulağına küpe etmek (G/119/7), süt gibi beyaz yoğurt (G/11/2), şeytan deresi gibi kurutmak (K/19/3), tavşan kanı gibi (G/95/2), terki terk etmek (G/78/2), tek durmak (G/16/4), tel kırmak (G/74/2), tomruk olmak (G/75/4), toprak gibi tevazu sahibi olmak (G/67/3), üftân ü hizân (düşe kalka) (G/97/5), yağı erimek (G/57/4), yüreği tık tık vurmak (G/74/5), yüz karalığı (G/121/4), yüz vermek (G/122/1), yüzü suyu (K/2/25), yüzü yok (G/63/4), altının kıymetini sarraf bilir (TB/VIII/10), av kapanındır (G/29/4), bî-ayb odur bakmaya hiç diğerin aybın (G/43/5), bir gönülde iki yar olmaz (G/13/5), kalbden kalbe yol vardır (G/66/3), encâm-ı vuslat ammâ hicrân imiş de bilmez (G/54/5), gecenez Kadir, gündüzünüz bayram olsun (N/8/2), geceyi görmeyen sabaha ulaşamaz (G/115/2), her günün sabahı erişmeden ikindisi erişir (G/127/5), karganın akçılı kuzgun karasıdır (K/19/12), kazsın gıyabımızda aduvar mezarımız (G/56/5), kedi döner kendisini yalar (G/47/4), şöret âfettir (G/51/5), teng vakitte sohbet olmaz (G/66/7).

Hanyalı Kâmî'nin dîvânında, günümüz Türkçesine göre arkaik özellik gösteren kelimeler veya dönemine göre nadir kullanılan kelimeler de bulunmaktadır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla bu kelimeler ve geçtikleri beyitler şöyledir:

- Berk (perk): Kõlay tarîk idi 'uşşâka fetḥ-ı bâb-ı vişâl
Ne fâide ki Züleyḥa ḡapıyı berk etdi. (G/131/2)
- Bornûs: Kimisi forma-cezâir gibi bornûs be-düş
Kimisi ursa biniş dâmeni ḡâki süpürür (TB/II/2)
- Dükele: Şalt bizler dükele pîrler olmuş meftûn
Biz daḡi neyleyelim peyrev-i pîrân oluruz (TB/21/IV/3)
- Etmek: Kimi de bir iş ola şey alacaḡ diye gezer
Meşelâ almaḡa iftârına tâze etmek (TB/III/8)
- Kıyışamak: Ḥânedâr oldu oña şığışamaz
Bir daḡi 'avdete de kıyışamaz (Mes/21/39)
- Ötürmek: Ğamzeñ oḡu dile geḡer ötürsem niçin
Geçmez saña bizim de niyâz u piyâzımız (G/59/5)

Salt: Şalt bizler dükele pîrler olmuş meftûn
Biz daği neyleyelim peyrev-i pîrân oluruz (TB/21/IV/3)
Söyünmek: Şöyünmesin ilâhî lüle-i iqbâl ü 'ünvânîñ
Dırâz olsun çubûğ-ı 'ömr ü 'izzet devlet ü şanıñ (K/11/28)

Sonuç: Yahya Kâmî, yaşadığı dönemde Dîvân Edebiyatı'nın genel estetik anlayışına bağlı kalmakla beraber zaman zaman bu anlayışı zorlamıştır. Bu da devrinin ve yaşadığı yerin sosyal bir realitesidir. Elimizdeki şiirleri, Onun Girit'te yaşadığı dönemin şiirleri olmasına rağmen, Osmanlı şairlerini okuduğu, onlardan etkilendiği ama en çok yaşadığı yörenin şairlerinden etkilendiğini söylemek daha doğru olacaktır. Bu etkilenmeler neticesinde tasavvuf ile hikemîlik ve mübtezellik arasında kalmış, bundan dolayı da etkilendiği şahsiyetleri aşabilecek yeni orijinal şiir yazmakta zorlanmıştır.

Kâmî, aynı zamanda mutasavvıf bir şairdir. Kendisi Kâdirî tarikatı şeyhlerinden Mehmet Emin Kâdirî'ye bağlanmıştır. Asıl etkilendiği şahıs ise Celvetiye tarikatı şeyhlerinden Salacıoğlu Mustafa Celveti'nin halifelerinden Osman Nûrî Efendi'dir. Bunu şiirlerinden anlamaktayız. Bununla beraber Kamî'nin şiirlerindeki tasavvufî doku bir kültürel unsur olmaktan öteye geçememiştir. O, Osman Nûrî'nin tasavvuf anlayışı, Nâbî'nin hikemi anlayışı ve Nedim'in sokağa dönük şiiri arasında bocalamıştır. Buna rağmen şiirde belirli bir seviyeyi yakaladığını, hem nazım şekilleri ve hem de nazım türleri olarak zaman zaman başarılı örnekler verdiğini görmekteyiz. Hemen hemen her Dîvân şairi gibi o da kendi şiirini övmekten geri kalmamıştır. Her ne kadar bilinen tezkirelerde ismi geçmese de şu ana kadar Dîvânî'nin 4 adet yazma nüshasının olmasından dolayı, şairimizin çevresinde tanındığını ve şiirlerinin belirli bir çevrede okunduğunu söyleyebiliriz.

Kâmî, özellikle Adalar, Girit ve Hanya'daki Türk Edebiyatı, oraların sosyal ve kültürel hayat için önemli bir şairdir.

Kaynakça:

- Akyol, İbrahim, (2005). Hanyalı Kâmî ve Dîvânı, GÜSBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Aydın, Abdullah, (2009). Hanyalı Osman Nuri ve Divanı, GÜSBE, Doktora Tezi, Ankara
- Banarlı, Nihat Sami, (1971) Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, C. 2.
- İpekten, Haluk, (1994). Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz, Ankara.

- Karahan, Abdülkadir, (1987).Nâbî, Ankara.
- Kılıç, Filiz, (2004).“Giritli Dîvân Şairleri”, Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Kış.
- Kurnaz, Cemal, (1990). Halk ve Dîvân Şiirinin Müşterekleri Üzerine Denemeler, Ankara.
- Kurnaz, Cemal; Tatçı, Mustafa; Aydemir, Yaşar, (2000). Giritli Salacıoğlu Mustafa Celveti Divanı, Ankara.
- Mâcit, Muhsin, (1997).Nedim Dîvânı, Ankara.
- Mazıoğlu, Hasibe, (1988).Nedim, Ankara.
- Mermer, Ahmet, (2002).Vecdi ve Dîvânçesi, Ankara.
- Nûrî Osman Hanyevî, (2006). Girit Şairleri (Tezkire-i Şuarâ-yı Cezîre-i Girid), Haz. Orhan Kurtoğlu, Ankara.
- Sevgi, Ahmet, (1994).“Giritli Şairler” Selçuk Üniv., Fen-Edebiyat Fak. Dergisi.
- Şemseddin Sami, (1996).Kâmusu’l-âlâm, C. 3 (Tıpkıbasım) Ankara.
- Torun, Ali, (1998).Türk Edebiyatında Türkçe Fütüvvet-nâmeler, Ankara.
- Tukin, Cemal, Girit, TDVİA, C. 14.